



## Lärarhandledning till "Antisemitism – då och nu"

Syftet med detta undervisningsmaterial är att ge elever, lärare och andra intresserade grundläggande kunskaper om antisemitism både historiskt och idag.

"Antisemitism – då och nu" är ett digitalt undervisningsmaterial som eleverna når online. Materialet är utformat för samhällskunskap och historia i åk 7–9 och gymnasiet.

Materialet består inte av färdiga lektionsupplägg utan du som lärare kan inkludera materialet i den reguljära undervisningen och addera egna frågeställningar som svarar mot de mål som eleverna ska uppnå. Texterna i materialet är av ämnesövergripande karaktär och passar därför i flera olika ämnen.

"Antisemitism – då och nu" har tagits fram av Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA) och Forum för levande historia.



Foto: Vincent Kessler, Reuters Denna lärarhandledning kan laddas ner på <https://antisemitismdaochnu.se/>



## Vad materialet innehåller

”Antisemitism – då och nu” består av åtta tematiska avsnitt och en introducerande startside. Startsidan ger en översiktlig bild av antisemitismens historia, orsaker, uttryck och konsekvenser. Materialet är rikt bildsatt med foton och illustrationer som exemplifierar och förtydligar innehållet. Här finns också en kortfilm i vilken tre personer beskriver hur det är att leva som jude i Sverige. Filmen tar även upp judars utsatthet för antisemitism. Därutöver finns en källförteckning, en bildlista och en sida med generell information.

De åtta avsnitten kan utforskas i följd, i valfri ordning eller separat med fokus på ett specifikt tema. Här följer en kort introduktion av respektive avsnitt:

### 1. Vad är antisemitism?

Här beskrivs antisemitism men även likheter och skillnader med andra former av fientlighet och rasism. Avsnittet innehåller även en text om hur föreställningarna om makt och globala konspirationer gör att antisemitismen kan fungera som en ”alternativ världsförklaring”.

### 2. Judisk identitet – vad betyder det?

Judisk identitet kan betyda olika saker för olika människor. För vissa är det främst en religiös identitet, för andra även eller endast en kulturell eller nationell identitet. Avsnittet beskriver komplexiteten i begreppet ”judisk identitet”.

### 3. Judisk historia

Här beskrivs judisk historia med tonvikt på diasporans uppkomst och judiskt liv och utsatthet för fientlighet och diskriminering i Europa fram till 1900-talet. Temat belyser bland annat hur antisemitiska fördomar och myter utvecklats, förts vidare genom historien och anpassats till nya politiska omständigheter.

### 4. Förintelsen

Det mest extrema exemplet på antisemitism är Nazitysklands folkmord på närmare sex miljoner judar under andra världskriget. Avsnittet beskriver kortfattat den nazistiska regimen förföljelse och folkmord på judar. Här finns även texter om flyktingmotstånd och räddningsinsatser i svensk regi. Allra sist en text om de beslut och åtgärder som vidtogs efter kriget för att förhindra folkmord och massdödande av etniska och religiösa grupper.

### 5. Antisemitism idag

Idag utgör antisemitism på nytt ett allvarligt problem både i Europa och andra delar av världen. Med avstamp i efterkrigstiden beskrivs här hur antisemitiska fördomar och myter anpassas till nya politiska omständigheter, både i Europa och i Mellanöstern. Avsnittet innehåller även texter om judehat i extrema politiska rörelser, antisemitism i sociala medier och antisemitiska kodord. Allra sist en text om antisemitismens konsekvenser, även för den som bär på fördomar.



## 6. Konspirationsteorier

Föreställningen om hur världshändelser – ofta katastrofer, ekonomiska och politiska kriser eller stora samhällsförändringar – är resultatet av hemliga sammansvärjningar har en lång historia. Avsnittet beskriver hur denna typ av mytbildningar spelar en viktig roll i antijudiskt tänkande och antisemitisk propaganda sedan lång tid tillbaka.

## 7. Antisemitism i debatten om Israel

Ibland förekommer fördomar och hat mot judar i debatten om Israel-Palestinakonflikten. Avsnittet beskriver hur man kan skilja mellan antisemitism och kritik av Israels politik. Här finns även en text om den judiska utvandringen till Palestina, Israels bildande och den israelisk-palestinska konflikten.

## 8. Motverka antisemitism

I det sista avsnittet uppmanas läsaren att använda sina kunskaper om antisemitismens historia, orsaker, uttryck och konsekvenser för att motverka fördomar och hat mot judar. Allra sist påminner texten om att säga nej till alla slags fördomar och rasism.

## Avstämningsfrågor

I alla fördjupningsavsnitt finns avstämningsfrågor som en möjlighet för eleverna att stanna upp i läsningen och reflektera över det aktuella avsnittet. Du som lärare väljer i hur stor utsträckning du vill använda avstämningsfrågorna. Det är också upp till dig att bestämma i vilken form eleverna ska besvara frågorna. I parläsning kan avstämningsfrågorna till exempel diskuteras muntligt. Längre fram i lärarhandledningen finns en översikt med alla fördjupningsfrågor.

## Förkunskaper

**Begreppet antisemitism:** Materialet kräver inte en förförståelse av begreppet antisemitism. Startsidan ger en första översikt av antisemitismens historia, orsaker, uttryck och konsekvenser. I avsnitt 1 finns fördjupad kunskap om begreppet.

**Språknivå:** Vissa texter kan vara svåra för den som har svaga kunskaper i svenska. Till exempel innehåller materialet samhällsvetenskapliga och historiska begrepp samt vissa akademiska ord. Parläsning kan vara en strategi för att underlätta läsförståelsen.



## Att undervisa om fördomar och myter

Att i text och bild redogöra för antijudiska fördomar och myter är inte oproblematiskt, men det är nödvändigt att redovisa konkreta exempel för att eleverna ska få kunskap om och lära sig känna igen antisemitismens idévärld och språkliga och visuella uttryck. I texterna tydliggörs att det handlar om fördomar och myter, dvs om osanna påståenden, men vi rekommenderar att du som lärare går igenom detta och centrala begrepp i samband med att du introducerar materialet.

## Koppling till skolans styrdokument

Genom att arbeta med "Antisemitism – då och nu" främjas respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar. Kunskap om antisemitismens historia, orsaker, uttryck och konsekvenser motverkar främlingsfientlighet och intolerans samt stärker elevens förmåga att kritiskt granska och bedöma det han eller hon ser, hör och läser. Materialet ger även kunskaper om judisk historia.

"Antisemitism – då och nu" erbjuder eleverna förutsättningar att tillägna sig en historisk referensram och en fördjupad förståelse för nutiden. Med materialet som utgångspunkt kan eleverna utveckla förståelse av och värdera hur olika människor och grupper i tid och rum har använt historia samt hur historiska berättelser används i samhället och i vardagslivet. Eleven får olika perspektiv på sina egna och andras identiteter, värderingar och föreställningar. Eleven får kunskap om historiska sammanhang och utvecklar sitt personliga historiemedvetande.

Undervisningsmaterialet lämpar sig för att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser. Här ges möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt och utveckla kunskaper om historiska förutsättnings betydelse för dagens samhälle. Materialet ger även kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna.

I **Historia åk 7–9** kan "Antisemitism – då och nu" till exempel användas i undervisning om aktuella konflikter i världen och historiska perspektiv på dessa. Vidare kan materialet användas i undervisning om nationalism, förtryck, folkfördrivningar, folkmord och Förintelsen. Materialet är också användbart i undervisning om historiska perspektiv på de nationella minoriteternas situation i Sverige och hur historia kan användas för att skapa eller stärka nationella identiteter.

I **Samhällskunskap åk 7–9** kan "Antisemitism – då och nu" till exempel användas i undervisning om aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen. Vidare kan materialet användas i undervisning om demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Materialet är också användbart i



undervisning om de mänskliga rättigheterna och hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen.

I **Historia 1b** kan "Antisemitism – då och nu" till exempel användas i undervisning om hur individer och grupper använt historia i samband med aktuella konflikter och samarbetssträvanden. Materialet passar även i undervisning om industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser. Vidare kan materialet användas i undervisning om olika historiska frågeställningar och förklaringar när det gäller långsiktiga historiska förändringsprocesser i ett kronologiskt perspektiv som speglar både kontinuitet och förändring. Materialet är även användbart i undervisning om hur individer och grupper använt historia i vardagsliv, samhällsliv och politik samt betydelsen av historia i formandet av identiteter.

I **Historia 2a** är "Antisemitism – då och nu" användbart för tematiska fördjupningar kring historiska frågeställningar av betydelse för individer, grupper och samhällen.

I **Historia 3** kan materialet till exempel användas i undervisning om globala förändringsprocesser under 1800- och 1900-talet, dess konkreta förlopp samt konsekvenser för samhällen, grupper och individer på regional eller lokal nivå.

För **Historia 1b** och **2a** gäller att "Antisemitism – då och nu" – i synnerhet det omfattande bildmaterialet – kan användas för granskningar och tolkningar av historiskt källmaterial.

I **Samhällskunskap 1b** kan "Antisemitism – då och nu" till exempel användas i undervisning om de mänskliga rättigheterna. Materialet passar även i undervisning om grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap. Vidare kan materialet användas i undervisning om politiska ideologier. Materialet är även användbart för undervisning om mediernas och informationsteknikens roll i samhället och deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen samt de möjligheter de ger människor att påverka.

I **Samhällskunskap 2** passar "Antisemitism – då och nu" för tematisk fördjupning i samhällsfrågor.

I **Samhällskunskap 3** kan materialet till exempel användas i tillämpning av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder i arbetet med komplexa samhällsfrågor.

För **samtliga kurser i samhällskunskap på gymnasiet** gäller att "Antisemitism – då och nu" kan användas i undervisning om källkritik och metoder för att söka, kritiskt granska, värdera och bearbeta information från källor i digital och annan form.



## Att arbeta med materialet

Här finns översiktliga förslag för respektive avsnitt på vad eleverna kan arbeta med kopplat till styrdokumentet. Här finns även de avstämningsfrågor som eleverna möter när de tar del av materialet online.

### Startsidan

Vi rekommenderar att alla elever inleder arbetet med att ta del av hela startsidan för att få en översiktlig bild av antisemitismens historia, orsaker, uttryck och konsekvenser.

#### 1. Vad är antisemitism?

Med det här avsnittet som utgångspunkt kan eleverna till exempel resonera om likheter och skillnader mellan antisemitism och andra former av rasism (finns även som avstämningsfråga i materialet). I kombination med avsnittet om "Antisemitism idag" och/eller "Konspirationsteorier" går det även att ställa frågor kring antisemitismens funktion som en "alternativ världsförklaring" och efterfråga exempel på orsaker till denna samt på konsekvenser denna typ av föreställningar har för individer, grupper och samhällen.

#### Faktaruta

Antisemitism

#### Avstämningsfråga i slutet av texten

*Den här sidan har berättat om vissa likheter och skillnader mellan antisemitism och andra former av rasism. Kan du ge några exempel?*

#### 2. Judisk identitet – vad betyder det

Med utgångspunkt i det här avsnittet, liksom i kunskapen om att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap, kan eleverna analysera grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor. I kortfilmen som finns i det här avsnittet (samma som på startsidan) beskriver till exempel tre personer hur det är att leva som jude i Sverige.

#### Faktaruta

Judendomens skrifter (Tanach och Talmud)

#### Avstämningsfråga i slutet av texten

*Judisk identitet kan betyda olika saker för olika människor. Ge exempel.*



### 3. Judisk historia

Med hjälp av flera historiska exempel i avsnittet kan eleverna till exempel förklara samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Avsnittet innehåller även flera exempel på antisemitisk propaganda från olika tidsperioder. Dessa kan användas för att arbeta generellt med ett kritiskt förhållningssätt.

#### Faktarutor

Diaspora, Getto

#### Avstämningsfråga i slutet av första delen

*Med den judiska diasporan menas judarnas spridning utanför sitt ursprungliga hemland. Känner du till andra folkgrupper som lever spridda utanför sitt ursprungliga hemland?*

#### Avstämningsfråga i slutet av andra delen

*Under medeltiden uppstod flera antijudiska fördomar och myter. Ge tre exempel.*

#### Avstämningsfråga i slutet av tredje delen

*Under slutet av 1800-talet blev nationalism och rastänkande viktiga idéer i Europa. Hur påverkade detta antisemitismen?*

#### Avstämningsfråga i slutet av fjärde delen

*De svenska judarna har alltid varit en liten grupp och är idag runt 20 000. Ange minst tre tillfällen då judar invandrat till Sverige och beskriv bakgrunden till invandringen.*

### 4. Förintelsen

Vi rekommenderar att det här avsnittet kombineras med "Antisemitism – vad är det?" och "Judisk historia". På så sätt får eleverna ett längre historiskt perspektiv på hur den antijudiska idétraditionen utvecklats och hur denna på olika sätt kan förbindas med nazismens antisemitism och förföljelse av judar. Med exempel från texterna kan eleven resonera om orsaker till och konsekvenser av Förintelsen.

I det här avsnittet ges en kortfattad belysning av nazismen, nazistisk antisemitism och Förintelsen. För ytterligare fakta om och en mer djupgående belysning av Förintelsen rekommenderar vi "Om detta må ni berätta" (2015) som kan laddas ner eller beställas kostnadsfritt på Forum för levande historias webbplats.

#### Faktaruta

Koncentrationsläger och förintelseläger



#### **Avstämningens fråga i slutet av första delen**

*Nazityskland spred en extrem antisemitisk propaganda. Kan du ge exempel på anklagelser och myter som nazisterna spred om judar?*

#### **Avstämningens fråga i slutet av andra delen**

*Under 1930-talet släpptes få judar som flydde Nazityskland in i Sverige. Vad berodde det på?*

#### **Avstämningens fråga i slutet av tredje delen**

*Trots beslut och åtgärder för att förhindra folk mord och massdödande av etniska och religiösa grupper har sådana förbrytelser fortsatt att äga rum efter andra världskriget. Kan du ge några exempel?*

### 5. Antisemitism idag

Det här avsnittet knyter an till aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen. I kombination med texterna i "Judisk historia" och "Förintelsen" kan eleverna använda en historisk referensram för att resonera om nuet och framtiden. Det här avsnittet innehåller även flera exempel på antisemitism som sprids via sociala medier och är därför användbart för undervisning om mediers och informationsteknikens roll i samhället och deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen.

#### **Faktaruta**

Sionism, sionister och "sionister"

#### **Avstämningens fråga i slutet av första delen**

*Under åren 1968–1970 kom tusentals polska judar till Sverige. Varför lämnade de Polen?*

#### **Avstämningens fråga i slutet av andra delen**

*Den moderna antisemitismen utvecklades i Europa. Hur och när nådde den Mellanöstern och Nordafrika?*

#### **Avstämningens fråga i slutet av tredje delen**

*Antisemitiska påståenden och bilder sprids bland annat genom sociala medier. Har du själv stött på antisemitisk propaganda på internet? Ge exempel.*

#### **Avstämningens fråga i slutet av femte delen**

*Hur tror du att en enskild människa som utsätts för antisemitism eller rasism påverkas? Förklara och ge tre exempel.*





## 6. Konspirationsteorier

Myten om en judisk världskonspiration har djupa historiska rötter och spelar en central roll i dagens antisemitism. Med hjälp av flera historiska exempel i avsnittet kan eleverna förklara samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Vidare kan avsnittet användas för att analysera informationsteknikens roll i samhället och resonera om möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen. Det här avsnittet knyter även an till aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen.

### Avstämningsfråga i slutet av första delen

*Konspirationsteorier bygger på föreställningen att en liten mäktig grupp eller "elit" med onda avsikter i hemlighet styr det mesta som sker i världen. Har du själv stött på denna typ av uppfattningar? Ge exempel.*

### Avstämningsfråga i slutet av andra delen

*Myten om en judisk världskonspiration är central i antisemitisk propaganda. Kan du ge exempel på hur den kommer till uttryck i dag?*

## 7. Antisemitism i debatten om Israel

Med hjälp av flera historiska exempel i avsnittet kan eleverna förklara samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Vidare kan det här avsnittet användas för att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser. Det här avsnittet knyter även an till aktuella samhällsfrågor, hotbilder och konflikter i Sverige och världen.

### Faktaruta

Palestina

### Avstämningsfråga i slutet av första delen

*Ibland förekommer fördomar och hat mot judar i debatten om Israel-Palestinakonflikten. Hur kan man skilja mellan antisemitism och kritik av Israels politik? Förklara och ge exempel.*

## 8. Motverka antisemitism

Det sista avsnittet handlar om att ta personligt ansvar och i kombination med till exempel "Antisemitism idag" fungerar avsnittet som en utgångspunkt för att diskutera grupperns demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen.

### Avstämningsfråga i slutet av texten

*I ditt flöde i sociala medier ser du ett antisemitiskt inlägg som påstår att "judarna styr medier och banker". Du bestämmer dig för att bemöta påståendet. Vad skriver du? Förklara.*



## Exempel på en grundläggande fråga som kan användas eller vidareutvecklas för att arbeta med materialet

Antisemitism och rasism kan hota både utsatta grupper och det demokratiska samhället. Ge historiska och/eller samtida exempel från materialet på konsekvenser av antisemitism på individ-, grupp- och samhällsnivå.